

Za domovinu i tebe

Priča o djevojčici i dječaku kojima je sudbine određivao surovi rat

Kap. korv. Matković Mate, Split

»Borcima, komandirima, komandantima i političkim komesarima XXVI udarne divizije, koja se istakla prilikom napada na otok Mljet . . . izražavam svoju zahvalnost i priznanje . . . Oni su još jedanput pronijeli slavu oružja NOV i POJ u svim savezničkim zemljama . . . (Depeša od 2. V 1944. g.

s. r. TITO maršal Jug.)

»Mnogo cijenim rad vaše vojske u napadu na Mljet . . . Bio bih vam zahvalan da isporučite komandirima i borcima moju čestitku za njihovu uspješnu borbu. (Dep. 3. V. 1944.)

M. VILSON

»Umirem za domovinu i Tebe — bile su posljednje riječi besmrtno omladinke, čije je golo isječeno tijelo visjelo na bodljikavoj žici o grani uvenulog bora.

Mnogo je nezapisanih doživljaja ostalo iz života i rada partizanskih jedinica na Visu.

»Osim borbenih zadataka, redovno se zanimalo, održavalo politička predavanja, organizovalo kulturno-prosvjetni rad« pričali su preživjeli rukovodioci brigade, koja je branila Vis.

U jedinicama vlada neobično raspoloženje. Kola i pjesme ispunjavaju partizanski život.

»Dalmacijo zemljo mila, junake si porodila«. Domovina zove nas« »Družo Tito, evo nas!« čuju se poznate partizanske pjesme na livadi ispod Huma.

»U našem prvom bataljonu neko veliko raspoloženje« dobacio je komesar komandantu bataljona . . .

»Da da, nisu li dobili naređenje za neku akciju« odgovorio je komandant.

»Možda, jer su oni pred akciju svi kao galebovi« reče komesar.

»U pravu smo« osmijehnuo se komandant, i pokazao komesaru rukom pravac odakle je išao kurir štaba.

U koverti, koju je donio kurir, bilo je naređenje o napadu na otok Mljet.

Pripreme za napad su brzo izvršene.

Među borcima se odvijaju raznoliki razgovori o borbi, o neprijatelju . . .

Brodovi su već spremni za ukrcaj jedinica.

»I naša bolničarka nešto razmišlja« u šali je dobacio komandir političkom delegatu i obratio joj se neposredno: »Je li sanitet spreman, a?«

»Jest« odgovori ona, i nastavi: »Željela bih razgovarati s komesarom«.

Bolničarka je pričala komesaru da se jedna omladinka od 14 godina, rodom iz Korčule, nalazi sa zbijegom i želi preći u sastav brigade. Otac joj je u NOV od 1942. godine, Ona i njezina majka su krenule sa hiljadama drugih žena i djece za Italiju. Čula je da su u ovoj jedinici gotovo sve partizani s otoka i primorja, pa će se osjećati kao kod svoje porodice. Ona je pred teškom odlukom.

»Da, lomi se djetinjstvo. Mi smo generacija neumrlih« odgovorio je komesar i zamišljeno pogledao prema horizontu, koji je bio vedar, jer ga je sunce, prije nego je

utonulo, svojim umornim zrakama osvjetlilo i označilo završetak još jednog zimskog dana.

»Zdravo komesare!« promuća stidljivo omladinka. Zamišljen, komesar se iznenada okrene, pogleda i reče: »Oprosti, drugarice, nešto sam razmišljao, pa te nisam odmah zapazio.«

Suze koje su mlazom navirale na oči djevojčice, nisu joj dale da odmah progovori, i da izrazi komesaru svoje želje.

»Pričala mi je nešto bolničarka« započeo je komesar, jer je htio da uzbuđenoj djevojčici dođe u susret i da joj pomogne. Pogledao je kao da traži od nje da kaže što želi . . .

»Ja bih željela da me primite u vašu jedinicu« progovorila je ona i stidljivo pogledala u zemlju.

»Dobro«, odgovorio je komesar a zašto te navelo mladu da želiš postati partizanka?

»Pa nisam ja sama u partizanskim jedinicama s ovoliko godina. Meni su pričali da u četi »Ante Jonića« i u NOV ima još mladih od mene«.

»Da, ima — odgovori komesar — ali ne znam što je tebe navelo da dođeš kod nas? Naš partizanski život je težak. Ciljevi su naši veliki i časni, djevojčice, ali oni traže ponekad i ono što prevazilazi ljudske mogućnosti.«

Djevojčica je pažljivo slušala komesarove tople i očienske riječi i na kraju je s poštovanjem polustidljivo odgovorila: »Pa, bit će i meni kao i ostalima.«

»Nemam ništa protiv. Od danas postaješ partizanka, živiš i boriš se pod partizanskom zastavom i zakletvom« zaključio je komesar.

Nakon završenog razgovora, komesar je Mariju uputio u štab da se javi bolničarki, koja će je postepeno učiti kako treba pružati sanitetsku pomoć ranjenim borcima.

Na putu je Marija susrela šesnaest-godišnjeg bataljonskog kurira, kojeg je još ranije upoznala. Noseći poštu po jedincama, on je često svraćao u četu »Ante Jonić« jer mu se tamo nalazio prijatelj . . .

Ivan je djetinjasto djelovao. Bio je golobrad. Ima krupne crne oči. Slabunjavog je izgleda. Bio je uvijek raspoložen za šalu. Bio je poznat po igranju kola i pjevanju. Tako se i upoznao s djevoicom Marijom i nešto ga je vuklo u ovu jedinicu.

Ciljevima revolucije sve se podvrgava. Ljubav za domovinu sve prevazilazi . . .

Ne može se odbaciti ni misao na porodicu, niti na ljubav. Samo to moraju biti određene komponente, jer im to određuje surovi rat i ljubav prema slobodi.

Jedinice su pred još jednom teškom akcijom. Desant na otok Mljet.

Ukrcanje je započelo na Visu 22. aprila 1944. godine.

Viška riva podigrava od pjesama partizanskih boraca i brodskih motora, koji se isprobavaju prije plovidbe.

»Sve je spremno« — izvjestili su komandanti bataljona komandanta brigade.

Određene su bombaške grupe od dobrovoljaca, ponajviše članova Partije i SKOJ-a. Moral je više nego dobar. Sanitet je spreman.

U osjećajima dvaju najmlađih partizanskih boraca ove jedinice: četrnaestogodišnje djevojčice i šesnaestogodišnjeg mladića nešto se razgaralo i lomilo . . .

Ivan je nedavno dobrovoljno napustio kurirsku dužnost. Kod njega se pojavio osjećaj potištenosti:

»Kurir, hm, niti to tko cijeni niti te ističe, jer nisi direktno u jurišu, a poginuti isto možeš« — ponavljao je u sebi.

U jednoj prethodnoj akciji, omiljeni kurir se pokazao vanredno hrabar i na četnoj konferenciji je pohvaljen.

Mladenačke pobude za ozbiljnošću, osjećaj ponosa da se bori za slobodu i ljubav za djevojčicom čine Ivana ozbiljnim i neustrašivim mladićem.

I u ovoj akciji Ivan je određen za vođu bombaša.

Ali, ni osjećaji djevojčice ne miruju...

»Traži vas bolničarka« usput je dobacio komandir komesaru bataljona.

»Što je sada?« upita ispod glasa komesar, jer je već skoro čitava jedinica ukrkana na brodove, jedrenjake i čekali su isplavljenje.

»Opet nešto, Marija« ispod glasa će komesar i uz mali osmijeh doda: »Rekao sam ti da nije ovo dječje zabavište«.

»Znam, znam. Dosta mi je tog djetinjskog, a i tog bolničarskog poziva. Više neću da budem bolničarka. Javljam se u bombašku grupu« rekla je Marija ljutitim i malo povišenim glasom.

Nastojanje komesara da zadrži Mariju za bolničarku nije uspjelo. Udovoljio je njenoj želji.

Ona je postala bombaš u Ivanovoj jurišnoj grupi.

Brodovi puni partizanskih boraca krenuli su u sumrak prema Mljetu.

Njemačke snage na otoku bile su jake i dobro utvrđene. Bili su to vojnici, većinom »Vražje divizije«, čija su se zlodjela na daleko čula.

Utvrđeni su bili na području kote 514, ispod koje se prostire selo Babino polje.

Kota je bila jako utvrđena. Bila je ograđena sa 4 reda bodljikave žice. Osam pojaseva nagaznih mina ležalo je pri vrhu ove uzvišice. Na dvadeset metara, jedan od drugog, stajali su armirani bunker, iz kojih su virile mitraljeske cijevi.

Jedrenjaci partizanske mornarice sretno su uplovili u mirne mljetske vode.

Napad je započeo u praskozorje 24. aprila 1944. godine.

Nastala je grmljavina i užasan dim od partizanskog i njemačkog oružja.

Mljet se trese i reklo bi se kao da kreće poput nekog golemog bojnog broda.

Čete se divovski bore.

Juriš za jurišem. Sedam za kratko vrijeme.

Ništa nije moglo zaustaviti partizanske borce ka svom cilju: ni težak teren, koji je obilovao golim kamenjem bez vegetacije, zbog čega su mnogi borci ozlijeđeni, ni iscrpljenost boraca, ni velika žeđ...

Smjene boraca su neprekidno vršene. Prenose se ranjenici. Stenje zemlja i borci od strašnog udara oružja. A njemački vojnici padaju kao snoplje.

Ali, kota 514 ne pada, iako je već pokrivena tankim slojem prašine samljevene vatrom partizanskog oružja.

»Sedmi je ovo juriš« — iznio je pred svojim boricima komandant prvog bataljona, te se obratio i riječima:

»Drugovi, kotu moramo zauzeti, osvetiti pale drugove i još jednom osvjetliti lice naše brigade. Na ovoj uzvišici izgubili smo nekoliko nezaboravnih likova, kao što su drugovi Pezo i ... a zatim stade, kao da mu se steglo srce, i sa suznim očima nastavi: »Među kojima je i drugarica Marija, za koju još ne znamo što je«.

Ove riječi su teško padale na sve borce. Pezo je bio najomiljeniji borac u jedinici. Bila je to grdosija. Mladić 2 metra visok, a u leđima metar širok. Isticao se snagom. U kretanju je pucao iz teškog mitraljeza, a bombu je bacao po 80 metara.

I drugi pali drugovi sjajni su likovi.

Marija je sa drugovima iz bombaške grupe divovski jurišala prema neprijateljskim bunkerima i tragično je završila na ovoj uzvišici.

Samo iz Ivanove grupe ranjeno je pet drugova, među kojima je bio i on, taj omiljeni partizančić, kako su ga često nazivali partizanski komandanti.

S nezapamćenom energijom su jedinice krenule na juriš.

Sve je u akciji. I ranjeni borci se javljaju za posljednju bitku na mljetskom kršu.

»Ušutkaj onaj šarac na lijevoj strani« — dao je po vezi komandant drugog bataljona.

Vatra je za tren prebačena i time omogućeno borcima lakše kretanje naprijed.

To oružje presjeklo je tijelo omiljenog Peze, kada je bacio bombu na udaljenost od 70 metara.

Pucnjevi se čuju sa svih strana. Svjetlucaju rakete. Prskaju granate. Jauci i stenjanje ranjenika je grozno.

Ovaj strašan prizor je trajao nekoliko minuta, zapravo dok posljednji Nijemac nije likvidiran i iz ove kote: 150 mrtvih i nešto zarobljenih njemačkih vojnika i oficira.

Naši gubici su bili manji.

Sve mrtve drugove su prikupili da bi im partizanskom počašću odalo posljednju poštu.

Samo Marija je još uvijek bila nepoznanica.

»Druže komandante«, javio se politički delegat bljed i sav preneražen od užasa, »pronašli smo drugaricu«.

Golo, poluisječeno tijelo ove neumrle omladinke, visjelo je na bodljikavoj žici o grane uvelog bora.

Nijemci su je našli ranjenu. Mučili su je na sve moguće načine, ali od nje ništa nisu mogli doznati. Našli su joj u torbi malo iskrvaljenog papira, na kojem je bilo napisano: »Nisam se predala, ranjena sam, i pri tome sam nogu uganula. Bježati ne mogu. Uz vas sam drugovi i moji su ideali domovina i Ivan«.

Tako je i bilo.

Marija je dala sebe za domovinu.

Mljet je bio oslobođen. Oostala je za nama još jedna tragična uspomena, teško urezana u srcima svih boraca.

Marija, ta još nedorasla djevojčica bila je najzapaženija žrtva ove bitke. Njezin primjeren lik, mladenački stas, izrazit crne kose i jezeraste oči još uvijek lebde pred očima preživjelih ratnika brigade.

Nikome taj blistavi lik žene — heroja, nije ostao urezan u srce kao Ivanu, vodi bombaške grupe u kojoj je i ona bila.

On je mjesecima i godinama bio potresen tragičnim završetkom u vatri započete ljubavi.

Bolovao je od ranjavanja i od gubitka druga.

»Marijo, budi hrabra... Sloboda i ljubav, to je naš san. Borba, juriši i samo juriši... Ti si išla u bombaše zbog mene... Rekla si mi... Ja sam ostavio kurirsku dužnost da skupa budemo u jurišu... Našu ljubav htjeli smo nadahnuti hrabrošću, podvizima, jer rat to najviše cijeni« bile su riječi, koje je on više besvjesno, u bolesti, danonoćno izgovarao.

Godine su prohujale, a Ivanu je pred očima stalno lebdio lik Marije. Čas je vidio u vatri revolucije kako se bori, čas kao mrtvo tijelo koje isječeno visi na bodljikavoj žici, čas u svom naručju...

I tako jednog jesenskog dana u poslijeratnim godinama je i on podlegao od posljedica rata.

Hladne noći, okršaji, kiša, mrtvi i živi, garišta, crknuti konji, streljanja za jedan krompir, buncanja... Sve je to ispunjavalo čudnim osjećajem ovog mladića, koji se poistovjetio s borbom i sanjao o svojoj sreći.

I tu na tamno sivom asfaltu, u vrevi grada kome su dali slobodu, htio je ratnik da započne svoj život. Njegov san bila je domovina i ljubav.

S njim kao da je prohujalo jedno surovo vrijeme i otišla jedna mladost za domovinu i novi život.

